

пишът изложението. Един каза въ неделя, друг каза въ вторникъ, но на забележката на друго едно го че като остане до вторникъ ще стане баятъ, приеха да ся съберътъ въ понеделникъ на 3 по турски (бързатъ доде е топло и по вънъ да пишътъ, частно за да произведътъ смутъ).

Подиръ туй стана дума да ся яви ли по вестниците за следъ като ся подпише т. е. за прѣз другъта седмицъ.

Тогазъ избрахъ тримата души които да напишътъ изложението. Единъ Михайловскій, друг Стамболскій (третийтъ не го дочухъ) и след други еще малко незначителни разговори събрание ся разиде часътъ на $9\frac{1}{2}$.

Забележително е че въ събранието ораторствовахъ изключително известните „не задоволни“ или затова че не съ избрани съветници или защото не могатъ да турятъ ръкъ на доходите за да си взематъ аладжакътъ тѣй що говорящи и решаючи бежа едвამъ 8 души, а другите 20 си мълчаха от явно незадоволство от тези разискания. Тѣй що положително можемъ да кажемъ че излъгани сега да присѣствуватъ на събрание на което цельтъ не знаях, на второ събрание за подписвание не ще ся намерятъ други освенъ незадоволните Киру Поповъ, Т. Симовъ, Д. Ташков, Бижу (Божилов зеть), П. П. Иванов (бабанката), Петръ Видинли (Меситинъ), Христу Вракчилията Епитроп.

Ако има нещо да ми кажешъ яви ми по момчето.

2 май
читалището
часътъ $11\frac{1}{2}$

Ваштъ
П. Р. Славейков

ДИМИТЪР ПОДВЪРЗАЧОВ В МОИТЕ СПОМЕНИ

АТАНАС ДУШКОВ

Да възкресяваш спомени и да давашъ оценка и характеристика за човекъ като Димитър Подвързачов е не само трудно, но и рисковано. Подвързачов е необозрима и колоритна личност, а всяка оценка е строго лична и следователно непълна. При това от нашата първа среща изтекоха пълни 50 години, а това значи — половин век! Много впечатления са затлачени от времето, много случаи — поизлинили.

И все пак трайни са останали в съзнанието както образътъ на човека, тѣй и миговете от преживяното под една стряха. Нашата дружба с бай Митѣо — така гальовно се обръщаме къмъ него всички — започва (в редакцията на в. „Заря“, където работехъ и аз като начеващ репортер). Мога да кажа: там се опознахме и сблизихме. Това е началото на 30-те години — 1930—1931 г. Ние вече познавахме Хамлет, принц Датски — както подписваше своите писания Димитър Подвързачов, — от неговите фейлетони, игристия, драски и шарки, от афоризмите и басните и други закачки и миниатюри. Радвахме се, че идва при нас и ще работимъ задружно. А и той беше доволен, може би защото има постоянна шатна работа, а се оказа, че познава и някой от нас, с които е работилъ другаде. Сега Дим. Подвързачов идваше като втори гл. редактор — редуваха се с Кръстьо Станчев, известен журналист, племенник на съветския държавникъ Кръстьо Раковски от Котел.

Вестник „Заря“ се издаваше от издателя на в. „Утро“ и „Дневник“, а редакцията се намираше на бул. Дондуков, където сега се помещаватъ „Профиздат“ и редакцията на в. „Труд“. Редакцията на „Заря“, това беше една единствена стая на втория етаж в дѣното на двора, широка като хамбар, с две дълги маси — едната за главния редактор и другата — същински теглякъ и хлебарница, край която седяхме ние, репортерите, за да пишемъ своите информации, събирани презъ деня. Дотук се стигаше по едно разкрибуцано дървено стълбище, което дхътеше на гнило.

а край него се намираше общата тоалетна. В такава атмосфера трябваше да дишаме до полунощ, а при дежурване — и до разсъмване.

Когато Подвързачов пристъпи прага на редакцията за първи път, вече като главен редактор, ние го посрещнахме със ставане на нозе. Той свали поизбелялата си шапка с периферия, положи на масата смачканата си кожена чанта, издута с вестници, ръкописи и книги, и протегна десница. Представихме се един по един — четири-пет голобради момци, които правехме вестника: Стоян Нейков, Сашо Настев, Асен Миланов, Иван Димитров — Принца и пишещият тия редове. Не си спомням да имаше други щатни репортери. От тях първите двамина бяха по-възрастни от нас.

Подвързачов пригладя оредялата си къса брадичка, после посивелите си мустаци, поръждавели от тютюна, и се отпусна на стола.

— Е, това ли е редакцията Ви? Много хубава за конюшна. И все пак — работно място, няма как!... Да открием прозореца за въздух, а?

Така начена нашата съвместна работа, която продължи някъде докъм 1935 г., ако не се ляжа, когато бай Митьо се премести във вестникарската агенция за разпространение на печата, стопанисвана от Д-во на столичните журналисти.

През тия години ние се трудохме дружно, мога да кажа, не се посрамахме. Стараехме се да бъдем близо до народа, отразявахме вълненията и борбите на работническата класа, държахме връзка с прогресивните организации и давахме една по-друга оцветка на събитията, доколкото това бе възможно при наличието на зъбата цензура и полицейско безправие. И трябва да кажа, Кръстьо Станчев и Димитър Подвързачов ни насочваха, даваха съвети и ръководеха. Бай Митьо дохождаше редовно на работа всяка вечер и дежуреше до късна доба, надвесен над ръкописите, често пъти написани небрежно и доволно нечетливи. Подвързачов ги четеше най-внимателно, подчертаваше, зачеркваше, оправяше стилистиката, с която някои бяха скарани, и поставяше заглавия, ако не му попадаха нашите. Понякога по повод написаното или при други случаи той ще остави писалката, сваля очилата и дружелюбно правеше своята бележка, искаше разяснения или ще сподели хрумналата му идея или събитие от дълголетната му практика.

— Трудна професия сте си избрали, братци. Неуважавана. Незаплатена. Да бъдеш честен журналист е подвиг. За днешно време. Но ние сме аргати!

И пак пригладя оредялата си брадичка или опъне мустак.

А други път ще рече:

— Журналистиката е школа за всеки, който иска да опознае живота отблизо и надълбоко. Много взема, но и много дава. А журналистът е учител и възпитател и отговаря пред бъдещето и пред съвестта си, ако изобщо я има, разумява се. — И заключавахе. — Старайте се да пишете правдиво и честно!

Имах впечатление, че Подвързачов работеше много. Често дохождаше на работа с подпухнали от безсъние очи, зачервени от дразнещата светлина. Очевидно работеше в къщи нощем. А той наистина работеше нощем, в кухнята, след завръщане от редакцията, все поради липса на свое кътче и да не безпокои семейството си. Парите не стигаха, а и времето му — продадено, ангажиран в няколко редакции сутрин и вечер. А превеждаше пиеси за Народния театър и Операта, отделни книги от руски и европейски езици за издателства, романи и подлистници за „Заря“ и други вестници. Пишеше и отделни работи (закачки, апострофи, бележки) — дребни наглед, но находчиви миниатюри, пълни с мъдрост и остроумие, с хумор.

Ето някои от тях:

„Утро“ съобщава:

„Най-новият модерен цвят на косата, който с въодушевление се възприема от всички жени, които желаят да бъдат модерни, е цветът на узряла тиква“.

Дължини сме да признаем, че цветът е извънредно сполучливо избран за украса на женската глава. Впрочем, не по-зле би подходил според нас за целта и цветът на недоузряла тиква.

Смисълът на живота.

Той е вече открит. „Дневник“ съобщава по този въпрос:

„Знае се, че животът зависи от две главни условия: хранене и изпражняване.“

Кратко и ясно. Не е указано само кое подир кое да върви.

В-к „Днес“ съобщава:

„Пролетните посеви се развиват много отлично.“

Радваме се от душа на тия силно прекрасни резултати, но не можем да отменим без вниманието чудесно печалния факт, че коректурата на „Днес“ е очарователно лоша. . .

Наситени с добродушен хумор, а понякога и с остро сатирично жило са и останалите му писания. Ето две от тях:

„Тайната на успеха на всекидневния вестник е същата, както за отделния човек:

По нищо да няма мнение!“

Или:

— О, живот! Аз все пак те обичам: ти се оказа напълно достоен за моето презрение!“

Подвързачов живееше на бул. „Пенчо Славейков“ — някъде зад „Червен кръст“, сега Институт по спешна хирургия „Проф. Пирогов“. Когато бивахме дежурни в редакцията, а това ставаше често, поради малобройността на репортерите аз го съпровождах до вкъщи, разбира се, пешком, а оттам емвах през трънаци и коприва до кв. „Горни Лозенец“, до „Погребите“, където живеех при сестра си. Движехме се бавно, увлечени в разговори, винаги занимателни. И той — с традиционната си охлузена чанта, претоварена с коректури, вестници и ръкописи, понякога и с продукти.

С особена обич бай Митьо разказваше за Димчо Дебелянов, за Николай Лилиев, Георги Райчев, Константин Константинов и др. Обожавам Димчо като поет и мой съгражданин, знаех, че заедно с Подвързачов бяха съставили най-хубавата антология на българската поезия, че Димчо и Николай са негови възпитаници и близки другари, сътрудничали в редактираните от него издания „Оса“, „Смях“, „Българан“, „Звено“ и др.

— Те бяха моите постоянни и неизменни гости — разказваше добрият човек. — Ношувах и се хранех у дома, квартирували са. Жена ми ги гледаше като членове на нашето семейство. Бедни момчета, а и аз — Сиромах Лазар, заразен от литературна холера, това ни сближаваше.

— Наричали са те „бащата“? — подхвърлих аз.

— Да! — завъртя глава Подвързачов. — А защо „бащата“ — иди ги питай! Но така се халосваха по хумористичните издания, зер аз се грижех за тях като родител, оттам вероятно и това прозвище. А иначе разликата помежду мене и Димча е 6—7 години, а от Николай — 4—5. Нещо такова.

— Но ти си бил техен духовен баща, помагал си им.

— Вярно е, насърчавах ги. Виждах, че са дарования и като усещах, че от мен свирка не излиза, поощрявах ги да се трудят, подпомагах ги всячески поне те да успеят. И съм доволен, че оставиха диря. Но бяха трудолюбиви. Усвоиха езици и поеха моя кръст на Голгота. Станаха коректори. Димчо — и репортер, и стенограф. И нека ти кажа, че заедно с нашия Гюро Райчев останаха най-добрите коректори-стилисти. Това им помогна да обърнат особено внимание на езика. Те го владееха до съвършенство. Тук, разбира се, помага и преводаческото, те и двамата изучаха руски и френски, превеждаха усилено, а Николай усвои и немския. Много четяха и много знаеха. . .

Веднъж се осмелих да провокирам бай Митьо защо е позагърбил литературата. Той се усмихна иронично:

— Искях да стана най-добрия читател!

— Но ти, бай Димитре, си написал много интересни работи!

— Искаш да ми харесаш ли? — погледна ме изпод очилата си той.

— Не-е, защо. Прегледах книгата ти „Как дяволът чете Евангелието“, старите списания, някои нови работи. Не ги събираш в книга.

— Знаеш ли, изработих си една философия за „нищото“, за безсмислието на всичко, което съм правил, трудът и безпаричието ме уморяваха, немотията ме преследваше безмилостно. Мизерия! При това взех, че се ожених, навъдих челяд и на туй отгоре се залових да строя къща. Това ли е за сиромах човек? Ама нъ! И трябваше ден и нощ да бърхтя, че да посрещам дълго-

ве, да погасявам полици, да не продадат пелените на децата ми. С перо мъчно се издържа семейство. И народът го казва — цигулар къща не храни.

— И все пак ти си се изявил като творец. Имаш своето място в българската литература.

— Да, и в списъка на съдебния пристав — засмя се Подвързачов и въздъхна. — Ех, младо, целият ми живот премина между коректури и полици и това, което е видяло свят, се е родило между две шпалти — едната изпращам и в очакване на другата — драсна по нещичко за долния етаж на вестника, където се трудех. И само в броеви мигове можех да си позволя лукса да се отдавам на литература, плащах данъка си. Иначе животът ми издмия в коректури, в баберки и преводи. . .

Беше започнал с Елин Пелин вестник за деца „Пътека“. Издаваше го Йордан Сливополски-Пилигрим. Бай Митьо се подписваше с псевдонима Станьо Познавачът. (Написаните работи излязоха по-късно в отделна книга в съавторство с Елин Пелин.) Аз вече сътрудничах в „Заря“ и „Пладне“ като шатен репортер, името ми се появи в сп. „Светулка“ и „Детска радост“, издадох книги: „Момъкът с латерната“, стихове за възрастни и „Зайо Байо радиолюбител“ — за деца. Зайо Байо стария/жител на България/в храстите под лешника/дремеше над вестника/и т. н. — цяла поема. Прочел ги бай Митьо и ми казва:

— Ти имаш игрив стих, използваш умело дактилните рими. А те са най-трудните, не всекому се удават. Някога аз ги въведох първи в нашата поезия, но никой и не забеляза това. След мене го продължи Елин Пелин, но и той нали е работлив като мене, там ги и остави. Сега, гледам, ти ги възкресяваш и виждам, че можеш. Продължавай. Това е хубаво начало.

И аз си припомних Подвързачовото стихотворение „На моя син“, печатано някога в сп. Смях“, където използва дактила:

Ще дойде, Здравко, ден — последния
на твоя татко земен ден.

Склопи очите му на бедния
баща и тихо просълзен,
кажи: — Прибра се вече стария
и всичко, що ми завеща,
една несбъдната мечта —

България.

И аз ще слушам с умиление
над моя труп що шепнеш ти
и във безкрайните селения
Тогаз ще, Здравко, отлети
успокоен духът на стария
баща — че в тебе възроден
той ще живее бъдний ден
с България!

У Подвързачов проличаваше някаква резигнация и отврата от пошлата действителност. Определяше се като патриот със социални тежнения. Демократ с неспокоен дух, бунтуващ се срещу порядките на буржоазния строй, но пасивен и инертен, избухващ в определени мигове, и то с горчивина или остри сатирични залпове. Личаха следите от социалистическото окръжение и дружба му с неговия съгражданин Георги Бакалов. Това впрочем се изразяваше подчертано в многобройните му критични миниатюри и злободневия като следващото:

Обичам те като жена,
повлекла ме с безброй оглавници,
о, малка, хубава страна
на изпращялите държавници.

И ако ний пак се кълнем,
че във борба за теб ще паднеме,

то знай, че ние не крадем,
защото няма как да краднем!

И накрая:

Обичам те като жена,
която шепне обещания,
о, малка хубава страна
на общогражданско мъчание!
(„Родина“)

Често пъти Подвързачов ще заговори за чистотата на родния език и неговите замърсители и строго държеше да се пише грамотно:

— Трябва да се следи най-ревностно за чистотата на езика — вълнуваше се той. — Писатели и журналисти, които загрозяват езика, следва да се третират наравно с физическите убийци и да се наказват углавно. Творецът е възпитател и учител и трябва да бъде безупречен!

Бореше се за правилен български език, не приемаше чуждиците, чиято употреба смяташе за порок. Особено ревнив бе, когато се отнасяше до литературните произведения и най-вече до произведенията, адресирани до подрастващите. А Подвързачов посвети част от своето творчество и на децата. Изпод неговото талантливо перо излязоха поемите „Крачун и Малчо“ в 2 части и „Война в джунглите“. Те бяха издадени от книгоиздателство „Хемус“, най-реномираното за времето издателство, което издаде избраните съчинения на Хр. Смирненски и антология на съветски поети в превод на Хр. Радевски. Поемите се посрещнаха с интерес и имаха небивал успех. Особено „Война в джунглите“ със своята тематична насоченост и антивоенно съдържание. Заслугата тук беше на Хр. Хадживев, известен със своите напредничави разбирания, някогашен учител, който заедно с „Т. Ф. Чипев“ издаваше най-талантливите наши творци.

Тук трябва да отбележим изумителната творческа дейност на Димитър Подвързачов. Наред с басните и изишните му миниатюри, разпили по вестници и списания (и несъбрани и досега!), той отдаде много сили и на превода. В същност това е претворяване от един на друг език, чужди произведения, претворени на български език. Образцови във всяко отношение. Само пиесите му са 20 на брой, извън изобилието на романи, стихове, разкази и т. н. Негов е преводът на „Квадратурата на кръга“ от Валентин Катаев — първата съветска пиеса, преведена и играна у нас след Октомврийската революция, играна на много сцени и пожънала небивал успех. Постановката в Софийския Народен театър бе на Н. О. Масалитинов. Със същия триумф премина и Подвързачовият превод на пиесата „Маскарад“ от М. Ю. Лермонтов, която и сега продължава да се играе на софийска сцена. Трябва да признаем, че цялата тази дейност на Дим. Подвързачов, катадневна и еженощна, изискваше изтощителен сизифовски труд, равнозначен на подвиг. И всичко това той вършеше безотлъчно. „Лермонтов го убиха на дуел — шегуваше се бай Димитър, — но мене ме умори неговият „Маскарад“. И това не беше лъжа.

Неповторимо претвори на български той и поемата на Корней Чуковски „Крокодил Крокодилович Крокодилски“, може би първата съветска книга за деца у нас, издание на „Хемус“. Излишно е да подчертавам, че заедно с произведенията на Самуел Маршак, преведени от Хр. Радевски и издадени от Добромир Чилингиров, те дадоха нов тласък на нашата литература за деца, оставайки образец, как трябва да се твори за малките при съвременни условия. Но Подвързачов ни остави и голямо богатство от оригинални басни, фейлетони, афоризми, бележки и др., които той наричаше „баберки“, а в същност са зрели творби, доказателство за неговия дар да борови с малките форми и изключително умение да откликва на наболели въпроси, така необходими за нашето космично съвремие.

И когато четем стиховете му, извезани на изящен български език, свежи и оригинални, и ги сравним с тия на Дебелянов или Смирненски, долавяме благотворното влияние, което е упражнил върху тяхното дарование — атмосфера, форма, ритъм, езикови отсенки.

Няма да го забравя никога. Утлъбен, често се оплакваше от главоболие или просто неразположение и те идваха от неблагоприятия и огорченията, които ежедневие му сервираше. Дълбоко преживяваше всички народни катастрофи и неуредици. При среща все ще намери нещо

да ни разведри, но в шегата му се таеше и горчилката на сатирика и болката на добродушния шегобиец. Ще го запитам:

— Как си, бай Димитре?

А той ще се усмихне под мустак:

— Спя по-спокойно, отколкото Хаджи Калчо и полицейският министър. . . Еди-кой-си!

Друг път ще подхвърля:

— Какво чиниш, бай Митьо?

— Лошо впечатление — ще отвърне на свой ред с полуусмивка.

А беше пълен с мъдрости, народни и свои. Бяха останали нейде по мазетата сборници „Народни умотворения“ и М-вото на просветата решило да ги раздаде на творци, които се възнават от тях, получил ги бе и той. Когато проявих интерес, той се обади и ето че и аз се обогатих с няколко тома от това съкровище благодарение на него.

Но аз запаметих и други сентенции от Дим. Подвързачов. Още звучат в ушите ми неговите мъдри слова: „Журналистиката е много добра професия за онзи, който успее навреме да се отърве от нея.“ Но аз останах неин пленник!“ Или по адрес на някой „списовател“, както той назоваваше някои малко дарени автори: „От всеки съд можеш да черпиш толкова, колкото той съдържа — ерго: от празен съд нищо не можеш да почерпиш.“ Или: „Дарбата не е краставица, че да отидеш да я купиш. Тя е от бога дадена и не всекиму поравно.“

Така го запомних. Но аз имам и друг любопитен факт, влязъл в моята биография. Бях написал в „Заря“ фейлетон с псевдоним Наско Липен, с който се подписвах и в „Пладне“ (хумористично приложение, което правехме с Илия Бешков — той карикатурите, аз — текста) и в него разказвах истински случай. В квартална гостилничка отидохме с мой другар от Копривница да се нахраним. Но немотията ни наведе на „изобретателна“ постъпка. Изгълтахме бобената яхния и напяхме в чинията муха, предварително закътана в книжка. Възмутени, запротестирахме и съдържателят, боейки се да не компрометираме заведението му пред останалите клиенти, помоли да се успокоим, няма да плашаме. А ние и без друго нямахме пари и три дни не бяхме слагали нищо в устата си. Така напуснахме гостилничката, нахранени и доволни от „успешната“ акция, резултат на нашата сиромашия.

Този мой фейлетон бай Митьо използва за своя басня и когато ми довери това, аз бях приятно изненадан. За мене беше чест, че съм могъл да подхраня вдъхновението на големия сърцевед и писател да сътвори своя нова басня.

И още един случай, който за първи път споделям публично. Разказвайки за свои проекти, Подвързачов сподели намерението си да напише разказ за три разселени котенца. Те шели да разкажат на майка си чрез писма за своите преживелици при новите си стопани. Преждевременната смърт попречи на големия творец да осъществи своите замисли. Много години по-дир неговата кончина това сторих аз и написания разказ посветих на моя учител. Не зная как бе замислил той, но сигурен съм, че щеше да го напише по-талантливо. Аз само осъществих една мечта, не ми се щеше да отиде в небиетието заедно със своя родител.

Не ми се ще да подмина и една друга негова заслуга. Подвързачов често говореше за Димчо Дебелянов с голяма обич. И не се успокои, докато не го върна на родна земя. Това стана през 1934 г. С помощта на кръжеца „Живо слово“ останките на поета-воин бяха пренесени от Беломорието (Демирхисар) в Копривница, където почитав и сега, под дивната скулптура на проф. Ив. Лазаров. Един от предначинателите на това дело бе и нашият благородник. Още помня карикатурата на именития наш художник Илия Бешков, отразил това събитие: Д. Подвързачов и Г. Райчев водят скелета на поета, уловили го под ръка.

Дим. Подвързачов ни напусна на 56-годишна възраст. Обикновено писателите на тази възраст са в зенита на своето творчество. Но сиромашията и трудностите при еснафското окръжение подкосиха здравето, скъсиха живота му. Остана неговото дело и примерът на скромен гражданин. Дъщеря му — д-р Анна Подвързачова — стана известен лекар, а синът му — Здравко Подвързачов — се изяви като журналист, преводач и редактор, издаде сборник с хумористични публикации. Не му беше съдено да доживее до наши дни, загубихме го в разцвета на силите му. Остана да живее името на писателя Димитър Подвързачов и неговото богато творческо дело.